

crkva u svijetu

MIŠLJENJA

PAPA IVAN X. O POKRŠTENJU I AUTOHTONOSTI HRVATA

Interpretacije

Ivan Mužić

I.

U hrvatskoj historiografiji gotovo je jednodušno (Ferdo Šišić, Marko Perojević, Lovre Katić, Nada Klaić, Stjepan Gunjača, Benedikta Zelić-Bučan i drugi) prihvaćeno mišljenje da se iz jednog pisma pape Ivana X. koje se datira oko 925. može zaključiti da su Hrvati u današnjoj svojoj domovini autohtoni. To pismo (s bilješkama priređivača) u originalu i u momu doslovnom prijevodu glasi:

Latinski original

Ioannes¹ episcopus, seruus seruorum dei, dilecto filio Tamisclao, regi Crouatorum, et Michaeli, excellentissimo duci Chulmorum, nec non seu(l)² et sanctissimo confratri nostro Ioanni, sancte Salonitane ecclesie archiepiscopo, omnibusque episcopis nostris suffraganeis, verum etiam et omnibus zupanis cunctisque sacerdotibus et vniuerso populo per Slauoniam et Dalmatiam commorantibus, dilectissimis filiis nostris. Diuina omnipotentis dei dispositione hoc actum est, ut sollicitudo omnium ecclesiarum nobis commissa esse credatur, ea uidelicet ratione, ut spiritali argumento ualeamus nequitie caliginem radicatus extirpare ab omni cetu Christianorum, presertim ab illis, qui specialissimi filii sancte Romane ecclesie esse comprobantur. Quis enim ambigit Slauinorum regna in primitie³ apostolice et uniuersalis ecclesie esse commo(r)ata, cum a cunabulis escam predicationis apostolice ecclesie perceperunt cum lacte carnis, sicut Saxones nouo tempore a nostro antecessore pie memorie Gregorio papa doctrinam pariter et litterarum studia in ea uidelicet lingua, in qua illorum mater apostolica ecclesia infulata manebat? Vnde hortamur uos, dilectissimi fillii, ut caritas dei per zelum rectitudinis in uestris resplendeat cordibus, quatenus ob⁴ omni torpore mentis expulsi deo omnipotentis placere possitis. Et quia in decalogi mandato commissum est, ut decimas et primitias ex nostris facultatibus contulissemus; in nouo quippe preceptum est, ut non solum ex facultatibus, uerum etiam ex nostris diebus in spatio uite prefixis deo decimas offeramus. Vnde hortamur uos, o dilectissi-

mi filii, ut uestros tenerrimos pueros a cunabulis in studio litterarum deo offeratis, quatenus diuinitus informati uos suis admonitionibus valeant releuare ab illecebris delictorum ad supernam patriam, in qua Christus est cum omnibus electorum agminibus. Quis etenim specialis filius sancte Romane ecclesie, sicut uos estis, in barbara seu Slauinica lingua deo sacrificium offerre delectatur? Non quippe ambigo, ut in eis aliud maneat, qui Slauinica lingua sacrificare contendit,⁵ nisi illud, quod scriptum est: »Ex nobis exierunt et non sunt ex nobis; nam si ex nobis essent manerent utique nobiscum«, nisi in nostra conuersatione et lingua. Vnde iterum atque iterum uos monemus, dilectissimi filli, ut in nostra conuersatione maneatis et linguam et precepta reuerendissimorum episcoporum, Ioannis scilicet sancte Anconitane ecclesie et Leonis⁶ nostri familiarissimi,⁶ a nostro latere uobis transmissis,⁷ in omnibus nobis creduli atque perspicaci industria suffulti sancte Palestine ecclesie audiatis. Quod uobis attentius commendamus, ut illorum admonitionibus obediatis, et quicquid uobis ab illis iniunctum fuerit et diuinis siue⁸ canonicis argumentis, sub omni celeritate obedienter adimplere satagite, si non uultis sequestrari a nostro collegio.

(¹ Pred tekstom naslov: »Item alta epistola, quam misit dominus Ioannes papa per prefatos episcopos ad regem Crouatorum«. — ² Kukuljević i Rački ispravljaju prema Farlatiju u »reuerendissimo«, što je po svojoj prilici ispravno. — ³ Kukuljević i Rački: »in primitiis«. — ⁴ Barberinski rukopisi »ab«. Rački ispravlja tekst: »omni torpore mentis expulsa«. — ⁵ Od »qui« do »contendit« Kukuljević i Rački ispuštaju. — ⁶ Rački: »Leonis, sancte Palestine ecclesie, (qui sunt) nostri familiarissimi«. Ovo će biti tačno, jer je premetanje riječi u sačuvanim prijelapsima nastalo očito pomutnjom prepisivača. — ⁷ Rački ispravlja u »transmissis«. — ⁸ Barberinski rukopisi: »sane«.)¹

Hrvatski prijevod

»Ivan baskup, sluga slugu Božjih, ljubljenom sinu Tomislavu, kralju Hrvata, i Mihajlu, preodličnom knezu Humljana, te zaista (prečasnom?) i presvetom našem subratu Ivanu, nadbiskupu svete salonitanske Crkve, i svim biskupima našim sufraganima, ali i županima i svim svećenicima i svemu narodu, koji borave u Slavoniji i Dalmaciji, predragim našim sinovima. Po božanskoj uredbi svemogućega Boga ovo je određeno: neka se vjeruje da je briga za sve Crkve nama povjerena, i to radi toga, da bismo mogli duhovnim zauzimanjem u korijenu iščupati tamu raspuštenosti iz svake kršćanske zajednice, osobito iz onih za koje je povjereno da su najosobitiji sinovi svete Rimske Crkve. Ta, tko sumnja da su kraljevstva Slavena spomenuta u počecima apostolske i opće Crkve, kada su od kolijevke primili hranu propovijedanja apostolske Crkve s majčinim mlijekom, kao (što su) Sasi u novo vrijeme od našega prethodnika blažene uspomene pape Grgura nauk kao i naobrazbu na onom, dakako, jeziku na kojem je njihova majka apostolska Crkva bila okrunjena. Zbog toga vas potičemo, predragi sinovi, neka Božja ljubav odsijeva u vašim srcima žarom (prema) ispravnosti, da biste se, istje-ravši svaku mlitavost duše, mogli svidjeti svemogućemu Bogu. I to zato, što je u nalogu Dekaloga određeno da prinosimo desetine i prvine od svojega imutka, a u Novom je zavjetu zapovjedenno da Bogu prikazujemo desetine ne samo od imutka nego i od svojih dana koji su u životnom tijeku pred nama. Zbog toga vas, predragi sinovi, potičemo da svoju djecu već u njihovoj najmlađoj dobi, od kolijevke, prinosite Bogu u naobrazbi, da bi vas, pošto se pouče u Božjem nauku, svojim opomenama mogli podizati od zamamljivih prestupaka u nebesku domovinu, u kojoj je Krist sa svim četama izabranih. Ta, koji se odani sin svete Rimske Crkve, kao vi što ste, raduje prinositi žrtvu Bogu na barbarskom ili slavenskom jeziku? Dakako, ne dvojim da u onima koji na slavenskom jeziku nastoje obavljati službu Božju, ako ne ostanu u zajedništvu s nama i u našem jeziku, ostaje što drugo osim ono što je napisano: 'Izašli su od nas, a nisu od nas; jer, da su od nas, svakako bi ostali s nama'. Zato vas opet i opet opominjemo, predragi sinovi, da ostanete u zajedništvu s nama i da vjerujući nam u svemu i poduprti pronicavom revnošću slušate jezik i naloge prepoštovanih biskupa, tj. Ivana svete ankonitan-

¹ *Diplomatični zbornik Kraljevine Hrvatske, Dalmacije i Slavonije*. Uredio Marko Kostrenčić, sakupili i obradili Jakov Stipišić i Miljen Samsalović, sv. I, ed. JAZU, Zagreb, 1987, s. 33–35.

ske i Leona svete palestrinske Crkve, koji (su) nam vrlo odani, a poslani su vam od nas. Ovo vam naročito pažljivo preporučamo, da slušate njihove opomene i da, što god vam od njih bude naloženo prema božanskim i kanonskim razlozima, nastojite sa svom brzinom poslušno ispuniti, ako ne želite biti odvojeni od naše zajednice.«

U ovom papinu pismu ni jednom se ne spominje Hrvatska, ali je posebno važno da su spomenuti Tomislav kao kralj Hrvata, Mihajlo kao knez Humljana i Ivan kao salonitanski nadbiskup, kao i to da svi borave u Slavoniji i Dalmaciji. Sporna je rečenica ovog teksta ona koja počinje riječima: »Quis enim ambigit Sclavinorum regna...« Prijeko je potrebno spomenuti da je toj rečenici dao sasvim drugi smisao od dotadašnjega svećenik i povjesničar dr. Ivo Guberina. On je taj dio papina pisma ovako preveo: »Jer tko sumnja, da je slavensko (hrvatsko) kraljevstvo u svojim počecima spominjano kao pripadnik apostolske i sveopće Crkve.«² Prema Guberini, papa Ivan X. zna da su Hrvati *odmah* u početku svoga narodnog (državnog) života primili kršćanstvo za razliku od Franaka koji su se prvi pokrstili. Guberina s dotadašnjim tumačenjima ovako obračunava:

»Ovo tumačenje ne vodi nikakva računa o samoj unutarnjoj vezi teksta. Papa ističe, da je njegova dužnost posebno se brinuti za svoje »najosobitije sinove«. Latinska riječ »enim« pokazuje, da je rečenica, koja počinje: »Quis enim uzročno povezana s njoj neposrednom, drugim riječima, da rečenica: Quis enim kazuje, zašto su Hrvati »specialissimi filii sanctae Romanae ecclesiae«. Mislim, da nitko ne će tvrditi, da je papa zato smatrao Hrvate »najosobitijim sinovima«, jer su oni »autohtoni u onoj zemlji, gdje sada stanuju«.

Razlog, koji je naveo Perojevića i Šišića, da taj tekst tako shvate, naime, da su »Splitćani zaveli papu«, gubi svaki svoj oslon, kada znamo, da u akciju Ivana X. protiv glagoljice u Hrvatskoj Splitsani ne ulaze. Uostalom, na čemu možemo predpostavljati, da je u rimskoj kuriji u to doba vladao tolik analabetimizam u pitanju poviestnih činjenica? Eventualno priznavanje na Ivana VIII., da je i on tako mislio o Srbima, ne može se dokazati iz samoga teksta (Šišić, Poviest, s. 398). On svjetuje Mutimiru: »Sljedeći običaj svojih praotaca (ut progenitorum tuorum secutus morem) vrati se panonskoj crkvi«. Tu papa ima pred očima teritorij sirmijske stare dioceze, koju je on pod imenom »panonske dioceze« obnovio i povjerio na upravu sv. Metodu. Ali i prije razorenja Sirmija na njegovome metropolitanskom području bilo je Slavena, pa očito Ivan na njih misli, kada stanovnike stare sirmijske biskupije nazivlje »praotcima« (progenitores) Mutimirovim. Ovako, ako »progenitores« uzmemo u fiziološkome značenju, ali možemo uzeti i u historičkom značenju, u koliko su vladani, koji su upravljali područjem, kojim sada vlada Mutimir, priznavali crkveni autoritet Sirmija, i. j. panonske dioceze.«³

Problem koji je nastao u Guberininu tumačenju sporne rečenice na latinskom nastaje zato što je papa spomenuo u množini »kraljevstva Slavena«, a ne u jedini »kraljevstvo Slavena«, a teško je pretpostaviti, kako to radi Guberina, da to znači da su se sva ta kraljevstva Slavena *odmah* pokrستila. Ova papina stilizacija u množini bitna je inače za shvaćanje svega ovog papina pisma. Očito je da tu papa ne govori samo o hrvatskom kraljevstvu. S obzirom na to da papa piše kralju Hrvata Tomislavu i knezu Humljana Mihajlu, tj. svemu narodu koji boravi u Sloveniji i Dalmaciji, jasno je da on u nastavku teksta, koji tvori jedinstvenu cjelinu s prethodnim dijelom, kad spominje »kraljevstva Slavena« podrazumijeva pod tim Hrvate i Humljane, odnosno narod i Dalmacije i Slavonije.

Točan je smisao i prema Guberini da su »kraljevstva Slavena« od svoga postanka kristijanizirana, pa su i zato njihovi pripadnici najosobitiji sinovi Crkve. Međutim, iz teksta dalje slijedi da ta »kraljevstva Slavena« spadaju među početke Crkve ili među prve plodove Crkve (prema tome za koji se

² Ivo Guberina, *Državna politika hrvatskih vladara*, Ed. Velebit, Zagreb, 1944, sv. 1, s. 110. Usp. i Ivo Guberina, *Kada i kako su pokršteni Hrvati?* Hrvatska revija, XIV/1941, 7: 344-345.

³ Ibid., s. 112. U Guberininu citatu unutarnji su navodnici njegovi.

tko izraz odluči). Dakle, opet se iz smisla ove rečenice može izvlačiti zaključak da se tu radilo o velikoj starini. Potrebno je napomenuti da je papa Ivan X. (koji inače potječe iz Ravene, u kojoj je prije bio i nadbiskup) živio u doba splitskih sabora, kad se splitska Crkva u borbi za primat pozivala na svetoga Dujma kao mučenika iz I. stoljeća Crkve. Nije isključeno da je papa slušao uvjerenja iz Splita da se je pokrstio barem dio Dalmacije već u doba apostola.

II.

Poslije Guberine založio se za drukčije tumačenje od dotadašnjega i hrvatski jezikoslovac Radoslav Katičić, iz čijeg se teksta jasno vidi da nije znao za rad dra Guberine. Latinski tekst sporne rečenice prema Katičiću glasi:

»Quis enim ambigit Slavinorum regna in primitie apostolice et universalis ecclesie esse conumerata, cum a cunabulis escam predicationis apostolice ecclesie perceperunt cum lacte carnis, sicut Saxones novo tempore a nostro antecessore pie memorie Gregorio papa doctrinam pariter et litterarum studia in ea videlicet lingua, in qua illorum mater apostolica ecclesia infulata manebat?«

Katičićev prijevod toga glasi: »Tko najme dvoji da su vladavine Slavena pribrojene prvinama apostolske i sveopće crkve kad su od svoje kolijevke primili hranu propovijedi apostolske crkve s majčnim mlijekom, kao Sasi u novom vremenu od našeg prethodnika pape Grgura blažene uspomene, nauku jednako kao i književnu naobrazbu na onom dakako jeziku na kojem je njihova majka apostolska crkva ostajala okićena kao svećeničkim povezom?«

Treba odmah naglasiti da se smisao sporne rečenice u originalu, bez obzira na to da li u njoj piše »in primitie« ili »in primitiis« odnosno »comme(mo)-rata« ili »conumerata« ništa osobito ne mijenja. Ono što Katičić u ovom svome prijevodu bitno mijenja to je značenje riječi »in primitie«. On to ovako tumači: »Prinošenje prvina starozavjetni je pojam i propisuje se Mojsijevim zakonom. Prirodno je stoga pomisliti da se ovdje o prvinama govori u tom biblijskom smislu. Malo dalje spominju se u istom odlomku desetine i prvine, što u takvu sklopu jasno upućuje na starozavjetni zakon, pa se odatle vidi da papin govor o prvinama valja shvatiti kao aluziju na židovske vjerske propise i da on o čitavom odlomku ostaje kod te biblijske aluzije.«⁴ Katičić je pokušao pomoću Biblije protumačiti što je papa Ivan X. htio reći kad je napisao da se slavenska kraljevstva pribrajaju prvinama svete i apostolske Crkve. On je zaključio:

»Prvine su dakle u smislu židovskoga zakona nešto što pripada svećenicima, nešto što oni dobivaju, drže i čuvaju.

Očrtava se tako biblijska slika na kojoj je papa Ivan X. zasnovao razlaganje u svojem pismu. Rimsku stolicu izjednačuje s Aronom, velikim svećenikom, a svu rimsku crkvu sa starozavjetnim svećenicima i levitima. Slavske vladavine, one u Dalmaciji: Tomislavovu i Mihaelovu, izjednačuje s prinesenim prvinama što pripadaju velikom svećeniku i preko njega svim svećenicima i levitima, dakle papi i njegovoj crkvi. Zbog toga su Slaveni osobito prisni sinovi svete rimske crkve. Time, dakako, nije rečeno, da Slaveni pripadaju crkvi od najdublje starine, ili od prvih početaka, jer se prvine predaju svećenicima od uroda svake godine.

U daljnjem razlaganju kaže Ivan X. i to zašto se slavenske vladavine pribrajaju prvinama rimske crkve. To je zato što su Slaveni od same kolijevke s majčnim mlijekom primili hranu apostolske propovijedi. To je propovijed upravo spomenute sveopće i apostolske crkve (*apostolica et universalis ecclesia*). Time se ističe apostolstvo rimske crkve i samog pape, koji se u to doba često i naziva apostolik (*apostolicus*). Kršćanska je propovijed dakle dalmatinskim Slavenima došla ravno s nepresušnoga vrela apostolske propovijedi,

⁴ Katičić Radoslav, *Methodi doctrina*. Slovo, sv. 36 za 1986, s. 29.

⁵ Ibid., s. 31.

iz Rima, od samoga pape, jednoga od Ivanovih prethodnika, upravo onako kao što je u novo doba došla Sasima od njegova prethodnika Grgura. Slavenka su vladanja u Dalmaciji dakle prvine jer je njima prvima tako došla. Biblijska slika se tu zapleće jer se crkva izjednačuje sa starozavjetnim svećenicima, ali se njezini propovjednici i misionari izjednačuju s ostalim Izraelcima koji svećenicima predaju prvine od svojega priroda. No i tako ostaje cjelovita i dojmjljiva.

Usporedba s prvinama znači da su dalmatinski Slaveni primili apostolsku, rimsku propovijed prije Sasa, i to kao prvi od neke skupine koja ju je primila na isti način kao poslije Sasi. Pretpostavka da se tu misli na prvine od pokrštanja Slavena, da su dakle od svih Slavena dalmatinski pokršteni prvi, pa su zato i prineseni kao prvine i stoga na poseban način pripadaju rimskoj crkvi, nameće se kao najvjerojatnija. Što se to iz teksta ne razabire jasnije, bit će posljedica njegove iskvarenosti u prijepisima, koja je i na drugim mjestima toga pisma očita.

A primili su, i dalmatinski Slaveni i Sasi, rimsku propovijed od kolijevke (*a cunabulis*) svojih vladavina (*Slavinorum regna*) s majčinim mlijekom (*cum lacte carnis*). Tu se slavenske vladavine i Sasi uspoređuju s čovjekom, njihovi prvi počeci s dojenčetom u kolijevci.⁶

Važno je navesti da Katičić priznaje slijedeću činjenicu:

»No izraz *primitiae* ne mora uvijek značiti prvine. Ima primjera koji pokazuju da se preneseno značenje te riječi može toliko osamostaliti da znači naprosto »početak«. Nama su tu osobito zanimljivi primjeri iz 11. stoljeća u kojima se govori o početku kršćanske vjere, i o početku kršćanstva (*Vita Helenae* 1, p. 177, 18): *fundatis ... in ea christiane religionis primiciis* — »pošto je u njoj utemeljen početak kršćanske vjere«, i o početku vjerskoga razvoja pojedine osobe (*Helm., Chron.* 42, p. 85, 25): *inter primicias adolescentis religionis* — »na početku vjere koja je dozrijevala«. Dakako, slika prvina prisutna je i u takvim izrazima, ali je ona za smisao rečenice sasvim nevažna. Ako u našem pismu ono *in primitie* shvatimo tako, značenje postaje sasvim drugo: *in primitie apostolice et universalis ecclesie* treba prevesti »na početku apostolske i sveopće crkve«. Onda ispada da slavenske vladavine u Dalmaciji pripadaju apostolskoj crkvi još od samih njezinih početaka.«⁷

Katičić je značenje oznake »in primitie«, koje su dali E. Dümmler, M. Perjević i F. Šišić, odbacio kao neprihvatljivo. On je istakao da se ne može, ako se »in primitie« shvati kao »na početku« ili »od početka«, razjasniti zašto su Slaveni »specialissimi filii« jer od toga što bi Slaveni bili kršćani od početka apostolske Crkve ne proizlazi nikakva »specialitas« po kojoj bi se oni razlikovali od mnogih drugih kršćanskih naroda. Osim toga, on tvrdi da izraz »apostolice et universalis ecclesie« ne mora označivati Crkvu apostolskih vremena. Katičić je posebno istakao da usporedba, ako se »in primitie« shvati kao »u početku«, sa Sasima nema smisla, jer Sasi nisu bili kršćani od prvih vremena Crkve, što papa Ivan X. dobro zna; odnosno, da Slaveni, ako su kršćani od prvih početaka Crkve, nisu pokršteni kao Sasi. Katičić je neovisno o svojoj jezičnoj analizi citirao dio pisma pape Agatona iz god. 680. caru Konstantinu Pogonatu, koji glasi: »In medio gentium, tam Langobardorum quam Sclavorum, nec non Francorum, Gallorum et Gothorum atque Brittanorum, plurimi confamulorum nostrorum esse noscuntur«. Katičić je sintagmu: »In medio gentium« preveo »usred gotovo još poganskih naroda«, iz čega proizlazi zaključak da papa Ivan X. nije mogao vjerovati da su slavenska kraljevstva pokrštena već u apostolsko vrijeme.⁸

U hrvatskoj historiografiji davno je istaknuto značenje riječi *gens*. »Sv. Izidor Seviljski, koji je umro početkom VII. st., dakle je suvremenik naše viesti, kaže u svom djelu Origo, VIII, 10, da *gentes* znači pogani (*gentiles sunt qui*

⁶ Ibid., s. 32–33.

⁷ Ibid., s. 34.

⁸ Ibid., s. 41.

sine lege sunt, et nondum crediderunt). U velikom rječniku Du Fresne — Du Cange: 'Glossarium mediae et infimae latinitatis', III, 867, ima rječ *gens* značenje: gentiles-pagani-pogani.« (Da li su Hrvati u pradomovini bili kršćani? Nepotpisano. Spremnost od 31. svibnja 1942, s. 8.)

Zanimljivo je da neki hrvatski povjesničari, koji su istodobno i svećenici, to drukčije prevode. Tako Stjepan Krizin-Sakač prevodi ovako: »Poznato je, da se mnogi od naše braće biskupa nalaze i kod langobardskog naroda i kod slavenskog, a isto tako i kod franackog, galskog i gotskog te britanskog.« (S. Krizin-Sakač, *Što smo primili od sv. Braće Civila i Metoda*. Život, XVII/1936, 3, 101). Ivo Guberina prevodi na slijedeći način: »Poznato je, da se mnogi od naše braće biskupa nalaze usred naroda, kod Langobarda i kod Slavena, kod Franaka, Gala, i kod Gota i Britanaca, ...« (Ivo Guberina, *Na izvorima hrvatske nacije*. Hrvatska smotra, VII/1939, 11, 560—561). Dominik Mandić navedenu rečenicu prevodi ovako: »Posred naroda, kako Langobarda tako i Slavena, te Franaka, Gala, Gota i Britanaca, nalaze se, kako je poznato, mnogi naši službenici (confamulorum)« (Dominik Mandić, *Rasprave i prilozi iz stare hrvatske povijesti*. Ed. Hrvatski povijesni institut, Rim, 1963, s. 392). Kako je vidljivo, Sakač, Guberina i Mandić ne prevode citirani pasus u smislu oznake pogani. Međutim, za sve prevodioce ovog teksta nesporno je da se slažu da se pod oznakom Slaveni misli na Hrvate. Zanimljivo je da je Katičić samostalnom analizom došao, kako je već naglašeno, u biti do istog zaključka kao Guberina. Naime, Katičićev je konačni zaključak:

»Temeljita interpretacija teksta pokazuje kao najvjerojatnije da papa Ivan X. zove dalmatinske Slavene osobito prisnim sinovima Rimske crkve zato što su pribrojani njezinim prvinama, pa joj po tome pripadaju. A pribrajaju se njezinim prvinama zato što su njihove vladavine (*regna*), vjerojatno kao prve, od svojih političkih i vjerskih početaka primile njezinu propovijed. Nejasnoće i nedoumice koje se javljaju pri intepretaciji toga teksta prouzrokovane su jamačno njegovom lošom predajom.«⁹

Katičić je iz ovog papina pisma točno zaključio da su kraljevstva Slavena primila, kao u novo vrijeme Sasi, vjerski nauk i književnu naobrazbu iz Rima, i to, dakako, na latinskom kao jeziku Crkve. On to ističe kao »prvo-rarezdan podatak za hrvatsku književnu povijest«, ali, jasno, da iz ovog proizlazi i da je pokrštenje Hrvata vezano uz Rim. Tumačenje da su »kraljevstva Slavena« pribrojena prvim plodovima Crkve zato što su »vjerojatno« kao prva od svojih političkih i vjerskih početaka kristijanizirana ništa ne smanjuje davninu pokrštenja »kraljevstva Slavena«. Ako bi se pretpostavilo, kako to radi Katičić, koji prihvaća mišljenje Josipa Srebrnića, da su se Sasi pokrstili tek za Karla Velikoga (769—814) i Ludovika Pobožnoga (814—844), onda i iz toga možemo zaključiti da se u odnosu na to »novo vrijeme« pokrštenja Sasa pokrštenje Hrvata dogodilo vremenski mnogo prije, tj. od sedmog stoljeća unatrag pa sve do prvoga. Tako mogućnost dosadašnjeg tumačenja da je papa Ivan X. vjerovao, kako se to može zaključiti iz njegove sporne rečenice, u autohtonost Hrvata, Katičić nije pobio.

III.

U odnosu na iznesene teze o spornom tekstu posebno se izdvaja mišljenje Dominika Mandića. Sporna rečenica po njemu u originalu glasi ovako:

»Quis enim ambigit, Sclauinorum regna in primitiis apostolicae et universalis ecclesiae esse commemorata? cum a *cunabulis* escam praedicationis apostolicae ecclesiae perceperunt cum lacte carnis, sicut *Saxones nouo tempore* a nostro antecessore piae memoriae Gregorio papa doctrinam pariter et litterarum studia ...« (Bibliotheca vaticana, Cod. barb. lat. 828, fol. 130r).

Mandić, koji je inače svećenik i ugledan povjesničar, ovako je preveo citiranu rečenicu: »Tko pak sumnja, da su kraljevstva Slavena (= Hrvata) spomenuta među prvijencima apostolske i opće Crkve? Od kolijevke su, naime,

⁹ Katičić, *ibid.*, s. 38.

s majčnim mlijekom primili hranu propovijedanja od apostolske Crkve, kao što su Sasi u novo vrijeme (primili) od našega predšasnika, blažene uspome pape Grgura, (kršćansku) nauku zajedno s književnim nastojanjima.¹⁰

Mandićev je zaključak da obraćenje Sasa papa Ivan X. pripisuje svome prethodniku Grguru II. (715—731), koji je poslao u njemačke zemlje Vinfrida (Bonifacija), koji je poslije nazvan apostol Nijemaca, i da, prema tome, Ivan X. misli da su se Hrvati obratili na kršćanstvo mnogo prije druge četvrti osmoga stoljeća. Mandić dalje tvrdi da je iz navedenog papina pisma očito da tadašnja papinska kurija u Rimu nije točno znala kada su Hrvati prihvatili kršćanstvo. Znalo se samo da je to bilo davno prije obraćenja Sasa, ali nisu postojali pisani spomenici u papinskoj pismohrani, koja je ne jednom stradala u prevratima od VII. do IX. stoljeća. Zbog toga su se, prema Mandiću, u Rimu domišljali da se u Pavlovoj Drugoj poslanici Timoteju radi o pokrštenju Hrvata, jer Pavao kaže da je »Tit otišao u Dalmaciju« propovijedati kršćanstvo. Prema Mandiću, da su Hrvati primili kršćanstvo za franačkoga gospodstva početkom IX. stoljeća, u Rimu bi godine 924. to sigurno znali. Na temelju navedene Mandićeve sinteze može se zaključiti da je bit iznesene problematike u tome da su »kraljevstva Slavena«, dakle, i kraljevstvo Hrvata u Dalmaciji, spomenuta među: 1) prvim plodovima, prvinama, prvencima, ili 2) u počecima apostolske Crkve i da je isti smisao radilo se o prvinama ili o počecima. Drugi dio rečenice, da su ti Slaveni, za razliku od Sasa u »novo vrijeme«, pokršteni »od kolijevke ... s majčnim mlijekom«, dakle, mnogo prije, potvrđivao bi tvrdnju iz prvoga dijela rečenice.

Iz navedenog smisla moguće je izvoditi zaključak da je papa Ivan X. vjerovao i u autohtonost Hrvata. Međutim, posebno je pitanje da li je ovo papino pismo autentično. Naime, nije isključena mogućnost razmišljanja u smislu, kako to čini Josip Srebrnić, da se radi o krivotvorenju bitnih dijelova isprave.¹¹ Međutim, takva pretpostavka u historiografiji nije prihvaćena. Već je Vjekoslav Klaić istaknuo da, ako ovo pismo u bitnim dijelovima nije autentično, »... čemu je onda Ivan X. uopće tu poslanicu i pisao?«¹²

Ako je citirano papino pismo autentično, kako većina historičara misli, onda može biti predmet posebnog istraživanja samo to da li su papina uvjerenja iz pisma povijesno točna.

¹⁰ Dominik Mandić, *Rasprave i prilozii*, ibid., s. 121.

¹¹ Josip Srebrnić, *Odnosaji pape Ivana X. prema Bizantu i Slavenima na Balkanu*, Zbornik kralja Tomislava, ed. JAZU, Zagreb, 1925, s. 128—164.

¹² Vjekoslav Klaić, *Dva slovenska učenjaka o starijoj historiji Hrvata do 1102. godine*, Zbornik kralja Tomislava, ibid., s. 198. Zanimljivo je da i neobično kritična Klaićeva unuka Nada Klaić vjeruje da je navedena isprava autentična (N. Klaić, *Povijest Hrvata*, I, s. 88).